

Verziltling Noordkop serieus

Zonder water geen bloembollenteelt. Niet elk water is echter even geschikt. Als er te veel zout in zit treedt schade op. Met name in de Kop van Noord-Holland speelt dit probleem, vooral als sprake is van langdurige droogte. Sector en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier zitten echter niet stil.

Tekst: Arie Dwarswaard
Foto: René Faas

Zout en bloembollen. Dat is geen gelukkige combinatie. In 1957 viel er in de maanden april, mei en juni zo weinig neerslag dat de bolgewassen in de omgeving van Breezand en Julianadorp midden op de dag slap gingen hangen, eerder afstierven en daardoor een lagere opbrengst gaven. De oorzaak was niet het gebrek aan neerslag, maar wel het toegenomen zoutgehalte in het oppervlaktewater. Ook in het voorjaar van 2011 was het langdurig droog en steeg het zoutgehalte in het oppervlaktewater. Onderzoek dat in de jaren zeventig en tachtig werd uitgevoerd door het toenmalige LBO liet zien dat de gevoeligheid voor zout per bolgewas verschilt. Narcissen zijn met 60 mg Cl/l het meest gevoelig, tulpen lopen vanaf 200 mg Cl/l schade op. Een norm van 150 mg Cl/l wordt voor de bloembollenteelt in zijn geheel als veilig beschouwd. De schade die zout in het oppervlaktewater veroorzaakt is in feite droogteschade. Het hoge zoutgehalte van het water rondom de wortels maakt het voor de plant heel lastig om zoet water op te nemen. Vandaar dat de plant gaat slap hangen, en daardoor minder groeit.

OVERAL ZOUT

De Kop van Noord-Holland heeft het niet altijd gemakkelijk met die norm. Het gebied wordt voor een belangrijk deel omgeven door zout water van Noordzee en Waddenzee, en uit diepere grondlagen treedt soms zoute kwel op. Daarnaast zit juist dit gebied aan het einde van de zoetwaterinlaat van het gebied van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Dat laat zijn water in bij Schardam aan het IJsselmeer, en laat zijn water bij Den Helder er weer uit. De grote afstand tussen de inlaat en de Kop van Noord-Holland maakt het niet gemakkelijk om snel te reageren op een stijging van het zoutgehalte in het oppervlaktewater. Een ander lastig punt in dit gebied is het Noord-Hollands Kanaal, dat via de Koopvaardersschutsluizen (de Helsdeur) in contact staat met het zoute water van de Noordzee.

Telkens als er een of meer schepen worden geschut komt er zout water het kanaal in. Als er voldoende zoet water uit het gebied naar zee stroomt is dat geen probleem, maar in een langdurig droge periode kan dat wel voor problemen zorgen. Het zoute water kan dan verder het kanaal in, en via inlaten in de Anna Paulownapolder of Koegraspolder terechtkomen. En dat terwijl juist daar zoveel bloembollen worden geteeld. In diverse recente rapporten over zoet water en landbouw staan bloembollen aangemerkt als de meest gevoelige gewassen voor zout in het oppervlaktewater. Vanaf 200 mg Cl/l vindt er opbrengstderiving plaats.

.....

‘In diverse recente rapporten over zoet water en landbouw staan bloembollen aangemerkt als de meest gevoelige gewassen voor zout in het oppervlaktewater’

.....

Een combinatie van factoren die het voor het hoogheemraadschap niet altijd even gemakkelijk maakt om hier een oplossing uit te destilleren die voor alle partijen acceptabel is.

ALARM

Een van de betrokkenen bij het onderwerp verziltling in de Kop van Noord-Holland is Jan Prins, lid van het provinciaal bestuur van LTO Noord en tevens lid van kringbestuur Noorderlijk Zandgebied van KAVB en verantwoordelijk binnen het bestuur voor het onderwerp water. Volgens hem is in het voorjaar van 2011 de verziltingsproblematiek indringend op de kaart gezet bij het hoogheemraadschap. “We hadden toen te maken met een langdurige droogte in het voorjaar. Er was een neerslagtekort van

Telers in de kop van Noord-Holland lopen in een perenniaal oppervlaktewater

meer dan 150 mm. Rond Breezand meet Ruud Rooyackers al heel lang het zoutgehalte in het oppervlaktewater, en hij sloeg begin juni alarm. Daar is toen overleg met het hoogheemraadschap uit voortgekomen. Wij lieten de resultaten zien van de metingen, die opgelopen waren tot soms wel vier keer boven de norm. Hoogheemraad Cees Mantel schrok van deze hoge getallen, en besefte dat dit niet kon. Juist de combinatie van een gebied waar economisch hoogwaardige gewassen worden geteeld en de dreiging van verziltling nam hij serieus.”

EERLIJK VERDELEN

Bij Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier in Heerhugowaard is Esmee Vingerhoed als beleidsontwikkelaar afdeling watersystemen onder meer betrokken bij de aanpak van verziltling in het hele werkgebied van het schap. De visie op het waterbeheer is onder invloed van de klimaatverandering gewijzigd, stelt ze vast. “Lange tijd ging het voornamelijk om veiligheid voor de burger, en dat werd vertaald in het zo snel mogelijk afvoeren van oppervlaktewater bij overlast. Door de klimaatverandering nemen de extremen toe: niet alleen in meer water, maar ook in langdurig minder water. Om die reden is door het hoogheemraadschap de zogenoemde Deltavisie opgesteld. Een belangrijk onderdeel daarvan is het thema Voldoende Schoon en Zoet Water.

s genomen

ode van lange droogte een verhoogd risico op schade door een te hoog chloridegehalte in het opper-

We hebben daar onder de naam Trias Aquatica drie hoofddoelen in benoemd: zuinig zijn met zoet water, introduceren van nieuwe zoetwaterbronnen en het veiligstellen van de gangbare zoetwaterbronnen. We doen dat niet alleen, maar samen met andere partijen die met het oppervlaktewater te maken hebben, zoals de provincies, gemeenten en Rijkswaterstaat en met gebruikers, vertegenwoordigd in onder meer LTO Noord.”

Voor het werkgebied van Hollands Noorderkwartier is de belangrijkste gangbare zoetwaterbron het IJsselmeer en Markermeer/IJmeer. Deze wateren worden voornamelijk gevoed door de rivier de IJssel. Zoals onlangs nog weer duidelijk werd tijdens de wateroverlast in grote delen van Duitsland heeft ook die rivier met een heel onregelmatig wateraanbod te maken. “Omdat we daar als hoogheemraadschap toch mee te maken hebben, zijn we aan het nagaan of er bij Lobith, waar de Rijn zich splitst in de Waal en de IJssel, al valt te sturen op de hoeveelheid water die naar het IJsselmeer gaat. In droge periodes kan het heel goed zijn dat wij meer water nodig hebben dan de regio waar de Waal naar toe stroomt. Als we dat water eerlijker kunnen verdelen, heeft daar uiteindelijk de bloembollenteelt in de Kop van Noord-Holland ook baat bij. Deze discussie wordt gevoerd in het Nationale Deltaprogramma.”

IN HET GEBIED

De ondernemers zelf worden ook bij het vraagstuk van de waterverdeling betrokken. “We gaan hierover ook met de watergebruikers in ons gebied in discussie. De komende jaren worden binnen Hollands Noorderkwartier gebiedssessies gehouden, waarbij de vraag centraal staat hoe je het oppervlaktewater op een zo eerlijk mogelijke manier kunt verdelen in een gebied. Dat moet je met elkaar afspreken. Ingezetenen krijgen hier ook een rol.”

Wat betreft het zoutgehalte in het oppervlaktewater stelt Vingerhoed dat het hoogheemraadschap geen norm voor het hele gebied van het schap heeft. “Wij hebben geen vaste norm voor het chloridegehalte van oppervlaktewater. Dat hangt af van het gebied. De rayonbeheerder houdt daar het zicht op en overlegt met de gebruikers wat er gebeuren moet.”

De invloed van het schutten bij Den Helder op het zoutgehalte van het Noord-Hollands Kanaal heeft de aandacht van Hollands Noorderkwartier. Vingerhoed: “Dit staat op de agenda bij ons. We willen weten of we een wat strenger schutregime moeten invoeren. Misschien moet je wel toe naar een situatie met vaste schuttijden. Hiervoor moeten we om tafel met de provincie.”

OPSLAG ZOET WATER

De tijd dat verzilting vooral werd beschouwd

als een interessante ontwikkeling voor de kustgebieden van Nederland, met volop kansen voor de teelt van zee kraal en lamsoor, is plaatselijk misschien een oplossing, maar in het algemeen niet realistisch. Sterker nog, het schap is actief betrokken bij diverse projecten die ervoor zorgen dat ondernemers over voldoende zoet water kunnen beschikken. Een van deze projecten is in december gestart op Texel bij Hans Smit. Het eiland Texel is volledig door zout water omgeven en heeft relatief weinig zoet oppervlaktewater. In het voorjaar hebben bloembollenteelt en akkerbouw zoet water nodig. Voor bloembollenteeler Hans Smit reden om mee te werken aan een proef van Deltares om een bovengronds waterbassin aan te leggen waar tijdens neerslagrijke periodes zoet water dat uit de drainage komt en van goede kwaliteit is in wordt opgeslagen, en dat in een droog voorjaar kan worden gebruikt om via de drains de bollen van zoet water te voorzien. Het project wordt financieel ondersteund door de provincie Noord-Holland, en het hoogheemraadschap volgt dit project met interesse.

Een tweede project, Spaarwater in Breezand, wacht nog op goedkeuring van het Waddenfonds. Daarbij wordt het water niet bovengronds maar ondergronds opgeslagen. Jan Prins: “Ook hier wordt met het opvangen van drainwater via een centrale drain gewerkt. Vanuit de opvangput wordt dat water afgevoerd naar een dieper gelegen kleilaag. Op die manier kunnen duizenden liters water worden opgeslagen. In periodes van droogte kan de teler dat water weer omhooghalen voor gebruik. Dit is een van drie voorgestelde projecten in de zoektocht om zuiniger om te gaan met het steeds schaarser wordende zoete water. De twee andere projecten liggen in Friesland en Groningen in de pootaardappelteelt.” Bij het project in Breezand is het hoogheemraadschap ook betrokken. Esmee Vingerhoed: “We hopen dat het doorgaat. Dit project levert ons weer kennis en ervaring op. En die kennis hebben we de komende decennia in ons gebied hard nodig.”

Resumé

Zoet water is essentieel voor de bloembollenteelt. In de Kop van Noord-Holland is voldoende zoet water niet altijd voldoende beschikbaar. Ondernemers en waterschap zitten op dit punt niet stil.